

Dagvatten och åkermark

- Tips och råd

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

*Text: Kristina Grill.
Layout: Hanna Leinonen.
Illustrationer: Kristina Grill.
Framsida: Scandinav bildbyrå Thomas Adolfsén.*

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

Tätorterna växer, vägar byggs och på landsbygden styckas nya hustomter av. Vid byggnation och vid anläggning av vägar bildas hårdgjorda ytor. När det sedan regnar kan vattnet inte infiltrera ned i marken på de hårdgjorda ytorna utan rinner istället iväg till diken. Detta vatten brukar kallas dagvatten och det behöver tas om hand.

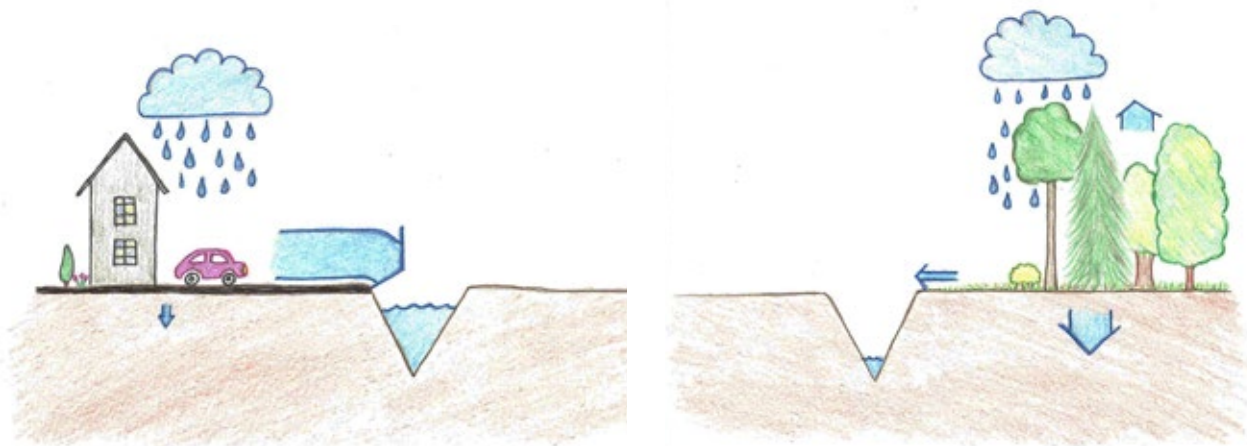
Ibland leds dagvattnet från samhällen och vägar till jordbruksdiken och ledningar. Om det inte görs på rätt sätt kan det leda till problem med dräneringen på omgivande åkermark, ökat behov av dikesunderhåll och risk för översvämning. Den här skriften är till för att uppmärksamma frågan och vänder sig till dig som är jordbrukare. Här kan du få information kring vad du kan tänka på för att undvika att få problem med diken och dränering på grund av dagvatten.

Foto: Henrik Egelstig.

Vad är dagvatten?

Dagvatten är regnvatten och smältvatten som rinner av från vägar, tak, parkeringsplatser och andra hårdgjorda ytor.

Schematisk bild över hur vatten lämnar hårdgjorda ytor respektive naturmark.

På naturlig mark rinner regn och vatten ned genom marken. Vattnet ingår i det naturliga kretsloppet där växter tar upp en del av vattnet som avdunstar till luften. En del av regnvattnet fyller på grundvattnet och en del når med tiden vattendrag, sjöar eller hav. På hårdgjorda ytor sker minimal infiltration ned i marken, det vill säga, ytterst lite av vattnet rinner ned i marken. Dessutom är det mycket sparsamt med växtlighet där som kan ta upp vatten som sedan avdunstar. Nästan allt regnvatten från hårdgjorda ytor rinner därför ut i diken i form av dagvatten.

Vad säger lagen?

Juridiskt finns begreppet dagvatten enbart i lagen om allmänna vattentjänster. I miljöbalken eller den så kallade restvattenlagen nämns istället avloppsvatten, vilket dagvatten från bebyggelse ofta räknas som.

När dagvattnet släpps till ett åkerdike

Om dagvatten från detaljplanerad mark ska släppas ut till ett dike eller en ledning som kommit till för markavvattning, ska den som släpper ut dagvattnet delta i underhållet av diket eller ledningen. Om en samfällighet inte redan finns kan en sådan bildas och där deltar då exploitören.

I samfälligheten ska det finnas en kostnadsfördelningslängd där det anges hur stor andel varje deltagare ska bidra med. Delaktigheten grundas på hur stor nytta marken fick av dikningen när dikningsföretaget tillkom. Även mark med hus, idrottsplatser eller uteplatser kan dra nytta av det vanligaste dräneringsdjupet på en åkermark, 1,1 – 1,2 meter.

För nya deltagare som ansluter till samfälligheten, till exempel en utsläppare av dagvatten, ska hänsyn tas till mängd och slag av vatten som ytan bidrar med. En hårdgjord yta bidrar med mycket mer vatten än en åker. Om vattnet innehåller föroreningar som orsakar ökat underhållsbehov ska det också ligga till grund för andelen. Det kan till exempel röra sig om mer näringsämnen som ger ökad tillväxt i diket.

I en del fall kommer dagvattnet inte från en detaljplanerad yta och då är oftast inte kommunen ansvarig. Då får istället en överenskommelse göras direkt med den som bygger en väg, ett hus eller på annat sätt skapar dagvattnet och ställa krav på fördröjning och delaktighet till dem.

Restvattenlagen är en benämning på lag (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet. Du kan läsa mer om avloppsvatten i miljöbalken 9 kap. 2 §. I lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster finns också regelverk som påverkar dagvattenhantering inom bebyggelse.

En hel del att tänka på

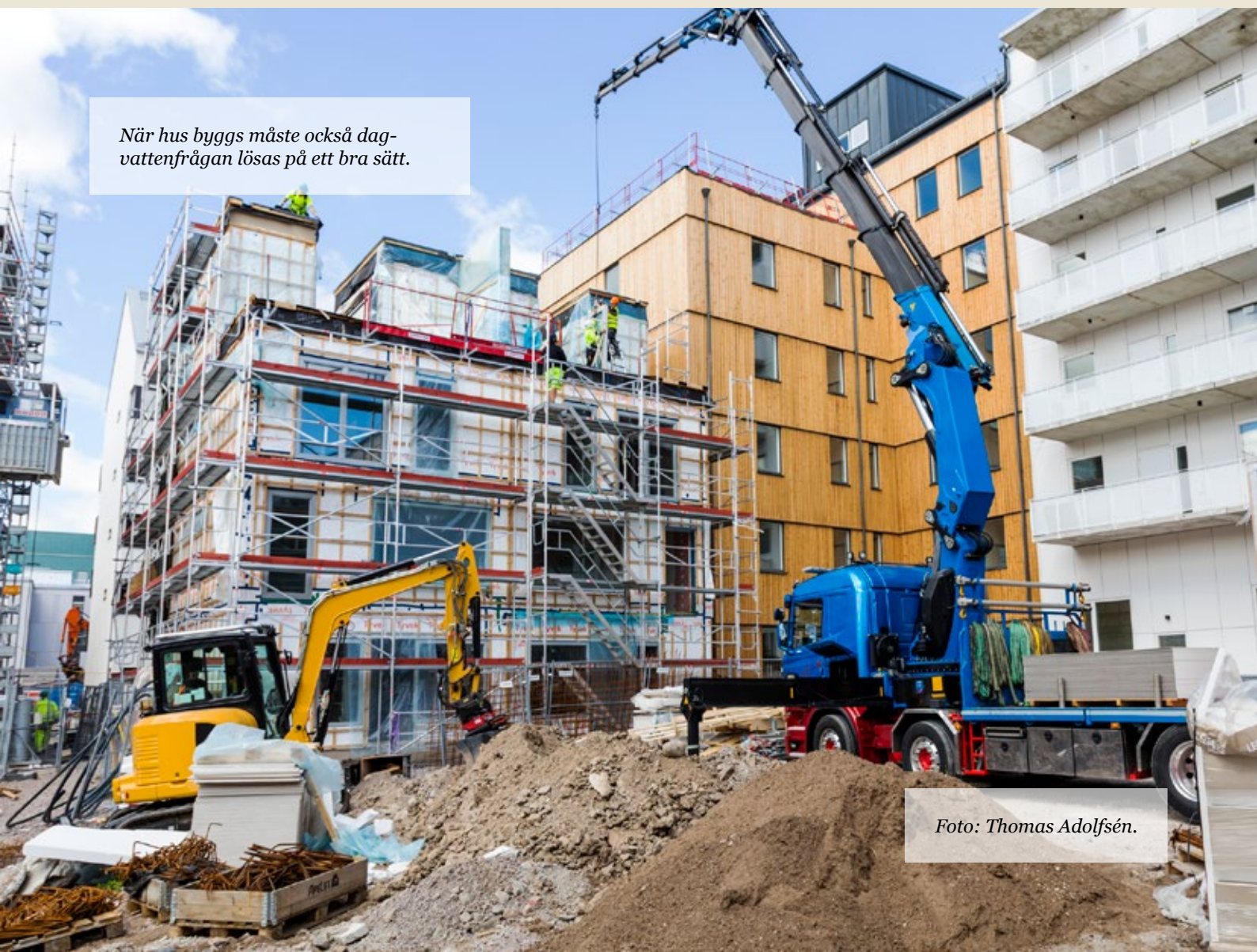
Carl-Johan Rangsjö är ingenjör med ett långt yrkesliv som expert inom området jordbruk och vatten. Numera arbetar han som fristående konsult och driver även eget jordbruk. ”Det finns en hel del juridik att tänka på när det gäller dagvatten. Om vattnet kommer från en väg, ett detaljplanerat område eller en enskild tomt påverkar vilken lagstiftning som används,” säger Carl-Johan.

”Om en trumma till exempel ligger under en väg och tillhör vägområdet är det enligt lagstiftningen väghållaren som har ansvaret och rätten att underhålla. Trumman ska ligga på ett djup så det går att avvattna marken som är belägen uppströms”, fortsätter han.

Vill du läsa mer om lagstiftning kring dagvatten, diken och dränering kan du läsa mer på Jordbruksverket.se under rubriken Vattenverksamhet och vattenanläggningar. Där finns också länkar till lagtexterna och utförligare beskrivningar av regelverket.

Carl-Johan Rangsjö.
Foto: privat.

När hus byggs måste också dagvattenfrågan lösas på ett bra sätt.

Foto: Thomas Adolfsén.

”Agera innan det byggs

Henrik Egelstig och Magnus Arvidsson har under lång tid haft problem med dagvatten från närliggande samhälle.

Ute på Östgötaslätten utanför Mantorp har lantbrukarna Henrik Egelstig och Magnus Arvidsson fått mer och mer problem med dagvatten. Båda är spannmålsodlare och beroende av att diket som tar emot åkrarnas dräneringsvatten fungerar. Det är samma dike som dagvattnet från Mantorp släpps ut i.

Magnus berättar att de senaste 30 åren har problemen med dagvatten i diket successivt ökat. När ett bostadsområde i utkanten av Mantorp byggdes ut för drygt tio år sedan eskalerade problemen. Nu planeras mer utbyggnad och förtätning av samhället.

Vilka problem rör det sig då om? ”Om det kommer 30 mm regn går diket fullt direkt”, säger Henrik och visar en bild på ett helt bräddfullt dike från i somras. Där tappade han 3 ton ärter per hektar i skörd. ”Dagvattnet kommer ut mycket snabbare i diket än när det regnar på en åker”, lägger Henrik

till. I ett jämförbart dike på sina marker, som inte tar emot dagvatten, märktes knappt samma regn av.

Magnus berättar att dagvattnet gör att sidorna på diket slits, särskilt när det är nyrensat. Slänterna urholkas och materialet som dras med sedimenterar längre ned. De måste underhålla diket dubbelt så ofta, vilket är en stor kostnad. Kommunen stod för 20% av kostnaden vid den senaste rensningen, men har inte förbundit sig att göra det i framtiden.

”Kommunen säger att de ska fixa fördröjningsdammar, det behöver dock bli en större sjö i så fall”, säger Henrik. ”Området är ju så platt.”

Förutom problem med erosion, översvämningar och ökat underhållsbehov innebär dagvattnet i diket att utloppet från täckdikningsrören på Henriks marker mestadels står under vatten. Efter de återkommande översvämningarna blir leran hårdare och stelare. Det är svårt att komma ut med tunga maskiner på åkrarna, särskilt med tröskan.

”Om det kommer 30 mm regn går diket fullt direkt

”Det är ju inte bra för miljön heller”, är Henrik och Magnus överens om. Bekämpningsmedel och gödsel riskerar att läcka ut via diket och det går åt mer diesel när lerorna blir mer svårbehandlade.

”Ta hjälp av någon som är kunnig på området och gör det innan det byggs”, tipsar de båda om. De har via sina dikningsföretag haft mycket kontakt med kommunen genom åren, men det är svårt att komma fram till lösningar när det väl har byggts.

Mjölby kommun kommenterar

”Dagvattenfrågorna har blivit viktigare under de senaste decennierna. Äldre områden är ofta utbyggda enligt då gällande kriterier vilka inte motsvarar dagens kriterier för dagvattenhantering, såsom dimensionering, fördröjning och skyfallshantering.

Enligt gällande kriterier innebär det att lednings-system byggs för att avbörda regn upp till återkomsttiden 10 år. Marken planeras för att lokalt kunna hantera upp till 100-årsregn.

Kommunen planerar nya områden så att befintliga system nedströms inte belastas hårdare än de är konstruerade för. Det innebär ofta fördröjningsåtgärder innan dagvattnet avleds till dessa.

Ledningar i dikningsföretag är dimensionerade med dränering som syfte och inte med syfte att hantera snabb avrinning. Kommunen hanterar driftfrågor enligt de fördelningslängder där kommunen har andel i företagen. Kommunen deltar vid behov i utredningar och förrättningar för att hantera frågorna med andra berörda sakägare.”

Bevaka dina intressen

- Titta noga på översiktsplaner och detaljplaner som berör ditt närområde. Skicka in dina synpunkter innan planerna har beslutats och genomförts. Du kan till exempel ställa krav på fördröjning, var dagvattnet ska ansluta och delaktighet. Detta ska hanteras tidigt i planprocessen.
- Gå på de samråd som du får kännedom om.
- Ställ frågor när det annonseras i tidningen om byggnationer. Ställ frågorna till den som annonserat, det kan till exempel vara kommunen eller Trafikverket.
- Bevaka väg- och järnvägsplaner. När planen har fastställts gäller den och det blir svårt att reda ut problem som den innebär i efterhand.

Viktigt att tänka på:

- Även enskilda tomter som bebyggs kan påverka ett dike. Här kan det finnas både enskilda avlopp och dagvatten som ska ledas bort.
- Exploatering sker ofta succesivt. Ett litet område kan växa till ett stort. Agera redan i starten av exploateringen. När kommunen planerar bebyggelse ska det finnas en vattenplan eller vatten- och avloppsplan som i stort visar hur vattnet ska hanteras. Dessutom ska en detaljplan upprättas. Den innehåller mer detaljer om hur vattnet ska hanteras för det enskilda området som ska bebyggas. Detaljplanen säger dock inte alltid hur dagvattnet ska avledas vidare, eller ger tillstånd för det.
- Utsläpp av dagvatten kan orsaka ett större vattenflöde vilket i sin tur kan ge problem nedströms. En för liten dimension på en befintlig rörledning eller vägtrumma eller en trumma/dike som inte underhålls medför däremot att marken uppströms blir påverkad så att det kan uppstå skador. Det gäller alltså att hålla koll på kommande byggnationer över ett rätt så stort område.
- Är du deltagare inom ett dikningsföretag – se till att hålla företaget aktivt med styrelse och kontaktperson. Rapportera in styrelsen till Länsstyrelsen så har exploitörer möjlighet att enklare komma i kontakt med er. Det är ofta lättare att påverka som ett dikningsföretag än som enskild. Gå gärna en studiecirkel om diken. I skrivande stund finns gratis studiecirklar på flera platser i landet. Mer information hittar du på [Jordbruksverkets webbplats - Studiecirklar om diken](#).

Gå på samråd och ställ frågor.

Konkreta åtgärder att bevaka

- Se till att det går att komma åt att underhålla diken, brunnar, invallningar etc., även efter en exploatering i området. Det ska till exempel gå att fysiskt komma fram med en grävskopa till ett dike för att ta upp löst sediment.
- Ställ krav på fördröjning av dagvatten från vägar och samhällen. De befintliga dikena är sällan utformade för att kunna ta emot mer vatten.
- Bevaka att det är klargjort var rensmassor ska läggas vid underhåll.
- Erosionsskydd kan behövas där dagvattnet ansluter till ett dike.
- Om någon får nytta av ett dike ska den också vara med och betala för underhållet. Se till att avtala om detta. [Använd gärna den avtalsmall som Lantbrukarnas riksförbund har tagit fram.](#)

Här syns tydligt att en hög vattennivå i diket medför vatten på fältet. Den här situationen är varken bra för miljön eller odlingen. Det behöver dock inte vara så här fullt i diket för att rötterna ska kvävas.

Foto: Henrik Egelstig.

Dränering

För att kunna bruka åkermarken i Sverige krävs ofta någon sorts dränering. Den ser till att det inte är för blött för grödornas rötter och att jorden bär för tunga maskiner. De flesta åkrar i Sverige har inte tillräckligt genomsläpplig jord för att vara självdränerande. Istället leds i många fall vatten från enskilda fält vidare till diken och vattendrag via nedgrävda täckdikningsledningar.

Välfungerande dränering ger miljövänligare odling

Utsläpp av dagvatten och felaktigt nedlagda vägtrummor kan påverka åkerdiken negativt. Om diken och dräneringar inte fungerar riskerar vi att få en sämre gröda som ger lägre skördar, har svårt att konkurrera mot ogräsen och utnyttjar gödseln sämre. Möjligheten att komma ut med tunga maskiner i rätt tidpunkt minskar och risken för markpackning ökar. Följden kan bland annat bli växtnäingsförluster, läckage av växtskyddsmedel och avgång av den farliga växthusgasen lustgas. Grödans rötter kan inte utvecklas på djupet vilket leder till en mer torkkänslig gröda.

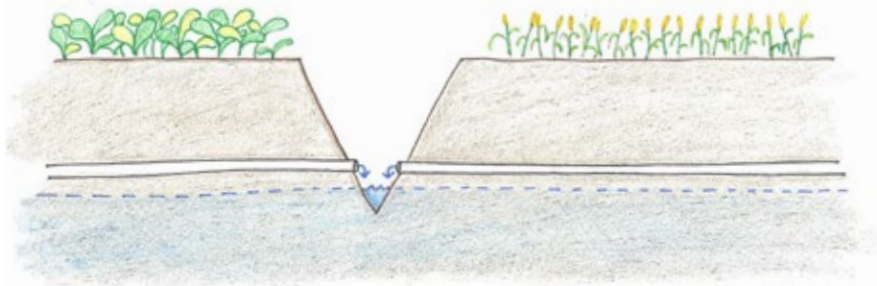
Med kommande klimatförändringar blir dräneringen än viktigare för att jordbruket ska kunna producera miljövänlig mat i Sverige. Vi behöver dessutom inte bara upprätthålla den livsmedelsproduktion vi har i nuläget, troligtvis kommer vi behöva öka vår produktion. Befolkningen i världen ökar samtidigt som

odlingsbar mark minskar i takt med att temperaturen ökar.

Diket ska inte gå fullt

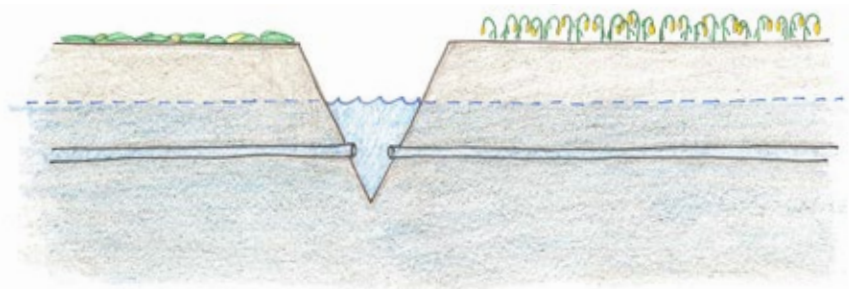
Täckdikningsrören ligger ofta på ca 1,10 – 1,20 meters djup. För den oinsatte kan det se ut som att diken i jordbruksmark har en stor kapacitet att ta emot extra vatten – det är ju ofta bara en bråkdel av diket som är vattenförande. Men dikena är inte dimensionerade för att vara fyllda utan för att hålla nere vattennivån. Om vattenytan höjs över täckdikningsrörens utlopp kommer vatten att stiga upp i dräneringen och påverka odlingen negativt, särskilt under växtodlingssäsongen.

Ju mindre lutning fälten har, desto större areal påverkas om diket vattennivå höjs. Är det svag lutning kan man behöva ha djupare diken för att kunna leda bort vattnet.

För att dräneringen på åkermark ska fungera behöver vattennivån i diket ligga under täckdikningsrören som är nedlagda i åkern.

Här står vattnet i diket över täckdikningsrören, som då inte kan dränera åkermarken. Det finns utrymme kvar i diket, men grödornas rötter blir ändå negativt påverkade av den höga vattennivån i marken.

En varmare värld

I framtiden kan vi förvänta oss ett förändrat klimat. Förutom perioder av torka och värmeböljor kan det röra sig om ökad nederbörd som kommer vid andra tillfällen än tidigare och fler skyfall. Det kan medföra materiella skador i samhället men vi kan även få uppleva högre vattenstånd i sjöar och vattendrag vid vissa tillfällen, med risk för att åkermark översvämmas.

Vi kan inte utgå från att de dagvattenlösningar som tidigare har fungerat kommer att göra det i framtiden.

Därför är det viktigt att redan nu bygga system som klarar av klimatförändringarna så att anpassningarna inte skjuts på framtiden. Att rätta till något som har blivit fel i efterhand kan bli svårare och mer kostsamt att genomföra.

Om man till exempel konstaterar att en fördröjningsdamm behöver byggas några år efter att ett nytt bostadsområde har anlagts kan det vara svårt att hitta en lämplig yta för dammen.

Foto: Andreas Offeson.

Dikningsföretag

Foto: Tilla Larsson.

På många ställen i odlingslandskapet finns något som kallas markavvattningsföretag. De kan heta dikningsföretag, sjösänkingsföretag, invallningsföretag eller liknande. I den här broschyren har vi för enkelhetens skull valt att enbart skriva dikningsföretag. Det är en sorts samfällighet som bildats genom en förrättning (ett tillstånd) för diken eller rörledningar med syfte att torrlägga mark för att göra marken bättre lämpad för odling, men även för att underlätta samarbetet kring underhåll och skötsel.

I dikningsföretaget ska en så kallad kostnadsfördelningslängd finnas, där det framgår hur stor andel av kostnaderna var och en ska betala. Kommunen och Trafikverket eller annan exploator kan gå in som deltagare i ett dikningsföretag om de till exempel bebygger den låga marken intill dikningsföretaget (båt-nadsmarken) eller vill släppa ut dagvatten i diket.

Eftersom det är dyrt att gräva och underhålla diken har de förut inte gjorts mer omfattande än att de klarar av att ta hand om dräneringsvattnet från omgivande åkermark. Någon extra kapacitet finns ytterst sällan.

Om ditt dike inte ingår i ett dikningsföretag

Det spelar inte någon roll om du har ett enskilt dike eller om diket är en del av ett dikningsföretag. Påverkan av dagvatten är densamma och likaså behovet av att tillvarata sina intressen. Det kan dock vara lättare att föra sin talan om man är organiserad i ett välfungerande dikningsföretag.

Om ditt dike inte ingår i ett dikningsföretag är det en bra idé att diskutera exploateringar av mark i närheten med grannarna. Om ni går samman och sammanställer era synpunkter till den som ska exploatera kan kommunikationen bli enklare än om alla för sin egen talan.

Prata ihop dig med dina grannar

Magdalena Nyberg. Foto: Mikael Nyström

Magdalena Nyberg är civilingenjör och specialist på markavvattning på konsultfirman Tyréns. Hon har även erfarenhet från arbete med vattenfrågor på Jordbruksverket.

Inför en exploatering i närområdet är det bra att prata ihop sig med de andra markägarna i området. "Även om ni inte har ett dikningsföretag ihop är det bra att kunna gå till kommunen och säga att man är flera grannar som känner samma oro för hur dagvattenfrågan ska lösas." Kommunikationen kan även bli lättare när alla inte behöver föra sin egen talan. Att kunna stötta varandra i en eventuellt knepig situation är en fördel.

Magdalena tipsar om att ta kontakt med kommunen och föra en öppen dialog, berätta om förutsättningarna på markerna och vad som kan orsaka problem. Har ni ett vilande dikningsföretag – se till att aktivera det.

"Många kommuner har vaknat och vill ta mer hänsyn nu", säger Magdalena. Det blir mer och mer vanligt att Magdalena anlitas av kommuner för att hjälpa dem att hantera dikningsföretag.

Hon håller också utbildningar för kommunanställda kring hur diken och dränering fungerar och hur de påverkas av dagvatten. En del kommuner försöker även samarbeta för att få rätt kompetens.

Se till att aktivera vilande dikningsföretag

Prata med dina grannar.

Fördröjningsdammar

Fördröjningsdammar är framför allt till för att uppehålla vattnet från ett samhälle eller en väg så att det kan nå slutmålet (exempelvis ett dike) fördelat under längre tid efter ett regn. Beroende på utformning kan dammen också bidra till infiltration och avdunstning av vattnet, rening, rekreation och biologisk mångfald. Det är viktigt att fördröjningsdamarna är tillräckligt stora, utformas på rätt sätt och är tillräckligt många.

Om en fördröjningsdamm anläggs är det viktigt att undersöka var den kommer att brädda, det vill säga vart överskottsvatten kommer ta vägen när dammen blir full. Avtal ska skrivas med de vars mark berörs. Tänk på att åkermark som står under vatten under en längre tid kan få stora skador som tar lång tid att reparera. Om det anges att bräddning av en fördröjningsdamm ska ske ut i ett åkerdike är det viktigt att undersöka frågan närmare. Hur ofta kan bräddning komma att ske, har beräkningarna tagit höjd för ett

förändrat klimat och skulle bräddning kunna undvikas med fler eller annorlunda utformade fördröjningsdammar är frågor som är värda att ställa.

Ibland anges att fördröjningsdammar är anpassade för till exempel 10-årsregn. Då är det viktigt att ha i minnet att det numera kan komma sådana regn betydligt oftare än vart tionde år. Har du otur kan det komma flera 10-årsregn samma år. Det är också bra att efterfråga hur fort fördröjningsdamarna töms mellan regnen. Vid långvarig nederbörd finns risk att de inte blir tömda och då kan även ett litet regn medföra att de bräddar.

Kommunen, och även vissa andra aktörer, har sällan tillstånd för sina utsläpp av dagvatten. Det innebär att de har bevisbördan om någon anser sig lida skada. Detta medför att fördröjning innan utsläpp av dagvatten till åkerdiken blir extra viktigt.

Fördröjningsdamm i form av ett system av dammar i rad som töms efter hand. Normalt finns bara vatten i dammen längst nedströms. Foto: Tilla Larsson.

Kom med synpunkter!

Jennie Wallentin är specialist på avvattning på Trafikverket. Hon berättar om hur Trafikverket arbetar med dagvattenfrågor.

”Generellt är vi väldigt intresserade av att ha rätt underlag om och när vi ska göra åtgärder”, berättar Jennie.

”Vi letar i de arkiv och källor som finns tillgängliga och brukar försöka få in information från berörda fastighetsägare. Ju tidigare desto bättre. Ibland skickar vi ut ett kartunderlag och ber fastighetsägare beskriva vad de vet eller på annat sätt berätta för oss vad de tycker vi ska ha med oss – allt ifrån ledningar, brunnar och diken till andra vattenförekomster och anläggningar för bevattning.” Trafikverket håller ofta samråd där samma möjlighet ges – att lämna information samtidigt som man har tillfälle att tycka till om den faktiska åtgärden.

Jennie uppmanar fastighetsägare och verksamhetsutövare att bevaka sina intressen, att ta vara på de tillfällen som ges att möta Trafikverket eller höra av sig självmant.

Ta del av underlagen och kontakta oss

”Ta del av underlagen och kontakta oss”, säger Jennie. Synpunkter är välkomna under hela processen. ”Vi kanske inte kan göra allt eller ta hänsyn till alla

intressen fullt ut. Vi har ju ofta begränsningar att hålla oss till, men ju mer vi vet desto större chans har vi att beakta de olika intressena.”

Jennie vill också uppmana fastighetsägare att följa upp sina frågeställningar och om det inte redan framgått önska en förklaring till beslut som fattats.

”Vi ska kunna visa att vägar som byggs eller berörs på annat sätt är väl avvattnade”, säger Jennie. Det ska också vara tydligt vem som ansvarar för framtida underhåll – vem sköter vad i förhållande mellan markägare och väghållare. Är det tydligt vem som har ansvaret för en viss brunn eller viss ledning?

Om bara en enskild fastighetsägare är berörd av en åtgärd som Trafikverket gör är det upp till denne att agera. Vid större, eller längre, åtgärder kan det kanske vara lättare att göra sig hörd om man går ihop lokalt. Finns ett aktivt dikningsföretag kan du lyfta frågan genom styrelsen. Ibland finns det lokala LRF-grupper, det kan också vara ett alternativ, föreslår Jennie.

Dokumentera dina synpunkter

Jennie tipsar om att dokumentera sina synpunkter. ”Spara ett mejl, kopia på ett brev

eller en inskickad ritning. Eller gör en enkel dagboksanteckning i ett block på köksbordet. Det underlättar både för den berörde markägaren och Trafikverket om det går att spåra frågor bakåt i tiden. Vad är det du har framfört för synpunkt, i vilket forum och i vilken form?”

”Vi vill så klart göra rätt och inte skapa problem”, understryker Jennie. ”Vi är medvetna om att det trots allt inte alltid blir rätt och då vill vi ha en chans att åtgärda detta.”

Första steget är att höra av sig, också i efterhand. I bästa fall kan problemet vara enkelt att åtgärda. I värsta fall kan det behövas grundligare analys och problemlösning. Jennie sammanfattar: ”Men som sagt – första steget är att höra av sig. Hör av er direkt till ett projekt eller via Kundtjänst.”

Hör av dig om du har frågor.

Dikesunderhåll

Såväl öppna som rörlagda diken behöver underhållas. Med ett tillskott av dagvatten i diket ökar ofta underhållsbehovet. I öppna diken växer vegetation till sig på sidorna och det samlas sediment på botten. För att kunna genomföra underhållet krävs det att det går att komma åt diket. Om det ska byggas i ett område är det viktigt att se till att inte försvåra underhållet utan att behålla tillräckligt med fritt utrymme på båda sidor om diket. Det ska gå att komma åt diket med ändamålsenliga maskiner, som klippskopa och grävsropa, för att kunna klippa vegetation och ta bort sediment.

Den som äger diket är den som ansvarar för underhållet. Det innebär att det kan bli ökade kostnader för diktningföretag och enskilda dikesägare om någon gör åtgärder som ökar underhållsbehovet. Ett högre flöde kan ge mer erosion i diket och därmed

större underhållsbehov. Ett sätt att lösa frågan med ökat underhållsbehov på grund av dagvatten kan vara en överenskommelse där den som orsakar dagvattnet får stå för en del av kostnaden för underhållet.

Varför blir underhållsbehovet större när dagvatten ansluts till ett dike?

- Större variationer av vattennivån i diket kan leda till erosion i slänterna.
- Vid dagvattenutloppet kan det bli erosion.
- Föroreningar som innehåller näringsämnen kan öka växtligheten i diket.
- Det blir återkommande högre flöde och större vattendjup än innan.
- Diket är anpassat efter odling. För att kunna avleda dagvatten måste kapaciteten maximeras genom att underhålla diket betydligt oftare.

Foto: Thomas Adolfsén.

Var med från början

Rune Carlsson är entreprenör med lång erfarenhet av uppdrag inom jordbrukssektorn. Dränering, underhåll av diken och anläggning av dammar är bara några av de specialiteter han har. Rune har sett flera konflikter kring dagvatten som påverkar åkerdiken negativt och tycker att det är ett växande problem.

”Utanför detaljplanerat område är det inte kommunen utan den som bygger som ansvarar för hur dagvatten hanteras. Här gäller det att vara med från början när det ska ges bygglov”, understryker Rune.

Vid vägbyggen är Trafikverket ofta ansvarigt för underhåll av de trummor som anläggs. Rune poängterar att det är viktigt att Trafikverket ser till att trummorna inte växer igen och att utloppen sköts ordentligt.

Rune Carlsson. Foto: privat.

Översvämningsrisk

När diken till jordbruksmark har dimensionerats har man inte tagit höjd för belastning från hårdgjorda ytor och ett förändrat klimat. En avvägning har alltid gjorts mellan kostnad och nytta med kapaciteten på diket. Det här innebär att man har varit medveten om att jordbruksmarken kan komma att bli översvämmad vid extremt väder. I framtiden kan extrema väderhändelser bli vanligare och det kan påverka avvägningen mellan kostnad och nytta.

Det blir ofta större ekonomiska konsekvenser om samhällen och infrastruktur översvämmas än om jordbruksmark ställs under vatten. De kortsiktiga och långsiktiga skador som kan orsakas av stående

vatten på åkermark ska inte underskattas, men vattenskador på hus, bortsköljda vägar och vattenfyllda elcentraler kan kosta mångdubbelt mer. Det här gör att kommunen kan ha större nytta av ett mer välunderhållet och väldimensionerat avvattningssystem än jordbruket. Om kommun och lantbrukare ska samsas om underhåll av diken kan det därför vara rimligt att kommunen får stå för en större andel av kostnaden för underhållet, eftersom de har så pass mycket större nytta av att avvattningen fungerar. En kommun kan även ansöka om att öka kapaciteten på diket.

Tänk på att det framför allt inte är synliga översvämningsrisker som är det största problemet för åkermarken. Betydligt oftare orsakar halvfyllda diken en för hög grundvattennivå som kväver rötterna och skadar markstrukturen. Högt vatten i diken som orsakar dämning i dagvattenledningar kan också vara ett stort bekymmer för bebyggelse.

Var på hugget!

Anuschka Heeb.

Anuschka Heeb, växtodlingsrådgivare med expertis inom dränering och dikesunderhåll, har flera gånger blivit anlitad av lantbrukare som fått problem med dagvatten från samhällen och vägar. Hon är väl medveten om hur svårt det kan vara att få till en rättning i efterhand och understryker hur viktigt det är att hålla sig informerad och bevaka sina intressen.

”Ha koll på var vattnet kommer från. Har ni ett dikningsföretag – se till att företaget är aktivt.”

Det är viktigt att granska byggnationer som sker både uppströms och nedströms, poängterar Anuschka.

”Var på hugget, be kommunen förklara hur de kan garantera att det inte blir förändringar i diket om de vill släppa dagvatten dit. Det finns helt enkelt oftast inte plats för mer vatten i ett åkerdike.”

För att det inte ska bli högre flöden och vattennivåer i diket kan det krävas en separat ledning för dagvattnet eller att fördröjningsdammar anläggs. En vanlig grund våtmark med vattenspegel duger inte som fördröjningsdamm. Den klarar inte av att ta emot de flöden som kommer vid ett stort regn, förklarar Anuschka.

Även små ändringar i omgivningen kan leda till stora bekymmer. Ett fåtal villor som byggs i närheten kan göra märkbar skillnad i ett dike. Det tror man kanske inte, men vatten från parkeringsytor, uppfart och takvatten måste ta vägen någonstans och det kan bli stora mängder.

”Sök dialog med den som bygger och be om information om hur de tänkt att de ska lösa dagvattenfrågan”, tipsar Anuschka.

Vänta inte och se hur det blir. Agera direkt!

Ibland byggs en villa i taget i långsam takt. När villorna blir fler märks det till sist i diket, men då är det ofta för sent att agera. Om du då har tolererat de första villorna som byggdes för 10 år sedan blir det i efterhand svårt att få någon att betala för ytterligare åtgärder. Allra bäst är att förhandla från början.

När det kommer till vägbyggen, understryker Anuschka ”Se till att vara med från början. Granska sträckorna ordentligt. Är trummorna inritade på rätt ställe, läggs de på rätt djup och är de tillräckligt stora? I ett vägbygge är det många kedjor och olika entreprenörer inblandade. Att hålla koll genom hela processen kan löna sig i slutändan.”

Kostnader

Om diket eller ledningarna ska ta emot dagvatten kan anläggningen behöva anpassas med andra ledningar, stensättning, spontning eller mattor. Den extra kostnaden, både för utredning och det praktiska utförandet, ska exploitören eller kommunen stå för. Tänk på att sådana här förändringar kan kräva tillstånd eller anmälan, vilket även innebär en kostnad som exploitör eller kommun ska stå för. Vid en ändring av anläggningen är det också viktigt att ta höjd för kommande klimatförändringar.

Djurgården

När ett samhälle byggs ut kan anläggningsarbetet leda till ökade mängder sediment i anslutande dike innan marken har satt sig och blivit bevuxen. Då är det rimligt att den som byggt samhället/vägen/huset står för kostnaden för ett ökat dikesunderhåll. I bygget av stadsdelen Djurgården i Linköping bestämdes det till exempel att kommunen ensam ska stå för underhållskostnaderna i 10 år på en viss sträcka av diket som tar emot dagvattnet. Först därefter ska kostnaderna för underhållet fördelas enligt gällande kostnadsfördelningslängd i dikningsföretaget.

I tillståndet för Djurgården beslöt domstolen även att kommunen ”inte får släppa mer dagvatten till diket än vad vattenanläggningen vid varje tidpunkt är dimensionerad för”. Det här är en viktig markering att det inte är okej att släppa ut mer dagvatten till diket än vad det är avsett för. Vid stora regn går det inte att skjuta problemet med dagvattnet nedströms.

När det inte fungerar

Först och främst är det bra att försöka lösa problem med den som du anser har orsakat dem. Det kan vara en byggherre, kommunen eller väghållare. Om det inte går att lösa problemet är det kommunen som har tillsyn över dagvatten och som du ska höra av dig till.

Lästips:

[Lantbrukarnas riksförbund - Äga och förvalta diken.](#)

[Lantbrukarnas riksförbund - Avtal om dagvatten.](#)

[Jordbruksverket - Förvaltning av vattenanläggningar - ibland genom en förordnad syssloman.](#)

[Jordbruksverket - Underhåll ditt dike för ett rikare odlingslandskap](#)

Här ligger vattenytan i diket i nivå med täckdiktningrören och dräneringen kan fungera som det är avsett.

Foto: Tilla Larsson.

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND